

EXHIBITION

LESSONS IN CARICATURE —CUBISM

In 1913, Zdeněk Kratochvíl created a caricature called Lessons in Cubism. The drawing was intended for *Umělecký měsíčník* (Art Monthly), a magazine published by *Skupina výtvarných umělců* (The Group of Fine Artists) that played a crucial role in the development of Cubism in the Czech lands. The sketch parodied not only the conservative critical reviews of this art movement that radically changed the visual representation of reality, but Cubism itself. These two aspects appear more frequently where Cubism is related to caricature. Exemplified by Czech works, Lessons in Caricature examines how artists specializing in humoristic illustrations and satirical drawings responded to both real and fictitious Cubist works. The exhibition also explores the ways modern caricature was used in the search for new art forms. Moreover, portrait caricatures of the Group's members are shown, as well as satirical drawings and caricatures produced by the Czech Cubists themselves. The exhibits include works by Emil Filla, Adolf Hoffmeister, Zdeněk Kratochvíl, František Muzika, Antonín Procházka, Josef Lada and Hugo Boettinger. The exhibition is accompanied by an interactive programme.

The exhibition was organized by the Museum of Decorative Arts in Prague, in partnership with the Institute of Art History of the Czech Academy of Sciences and the Museum of Czech Literature.

AUTOR VÝSTAVY / EXHIBITION CONCEPT
Tomáš Winter

13. 10. 2016 – 12. 2. 2017
Dům U Černé Matky Boží
Výstavní sál

Ovocný trh 19, Praha 1
(na stejné adrese najdete také expozici Český kubismus)
otevřeno: úterý 10–19 hodin, středa až neděle 10–18 hodin
vstupné na výstavu: plné 80 Kč, snížené 40 Kč
společné vstupné na výstavu a do expozice:
plné 150 Kč, snížené 80 Kč
spojení: metro B – stanice Můstek nebo Náměstí Republiky

13. 10. 2016 – 12. 2. 2017
House at the Black Madonna
Exhibition Hall

Address: Ovocný trh 19, Prague 1
(The House at the Black Madonna also hosts the permanent exhibition Czech Cubism)
Open: Tues 10 am to 7 pm, Wed–Sun 10 am to 6 pm
Admission to exhibition: full 80 CZK, reduced 40 CZK
Combined admission to the permanent and temporary exhibitions:
full 150 CZK, reduced 80 CZK
How to get there: Metro line B – stations Můstek or Náměstí Republiky

www.upm.cz
www.cz kubismus.cz

MEDIÁLNÍ PARTNEŘI / MEDIA PARTNERS
Art + Antiques, designmagazin.cz, czechdesign.cz

LEKŔE
KAR
KATUR

Dům U Černé
Matky Boží

House at the
Black Madonna

u(p)m

LESSONS
IN CARICATURE
—CUBISM

UBI

SMUS

LEKCE Z KARIKATURY —KUBISMUS

V roce 1913 nakreslil Zdeněk Kratochvíl karikaturu Lekce z kubismu. Vznikla pro *Umělecký měsíčník*, časopis Skupiny výtvarných umělců, která měla hlavní podíl na rozvoji kubismu v Čechách. Kresba parodovala nejen přístup konzervativní kritiky k tomuto směru, který radikálně změnil vizuální zobrazení skutečnosti, ale i kubismus samý. Tyto dva momenty se ve spojitosti kubismu s karikaturou objevují častěji. Výstava Lekce z karikatury ukazuje, jak čeští humorističtí a satiričtí kreslíři reagovali na skutečnou i fiktivní kubistická díla a jakým způsobem se moderní karikatura uplatňovala při hledání nových uměleckých forem. Neopomínají přitom ani karikaturní portréty členů Skupiny, ani satirické kresby a karikatury, které vytvářeli sami čeští kubisté. Mezi autory vystavených děl naleznete Emila Fillu, Adolfa Hoffmeistera, Zdeňka Kratochvíla, Františka Muziku, Antonína Procházku, Josefa Ladu či Hugo Boettingera. Součástí výstavy je aktivní program.

Výstavu uspořádalo Uměleckoprůmyslové museum v Praze ve spolupráci s Ústavem dějin umění Akademie věd České republiky, v. v. i., a Památkem národního písemnictví.

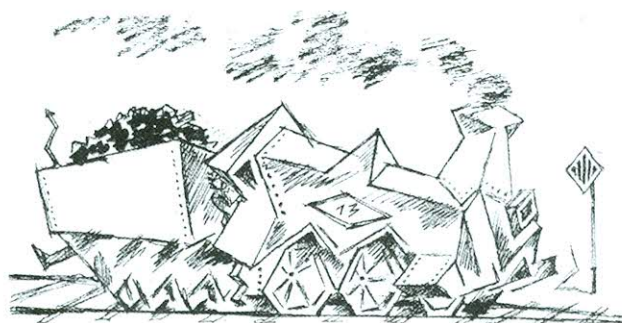
PROGRAMY PRO VEŘEJNOST

vždy v úterý v 17 hodin ve výstavním sále ve 4. patře
vstup zdarma se vstupenkou do této výstavy jakéhokoliv data

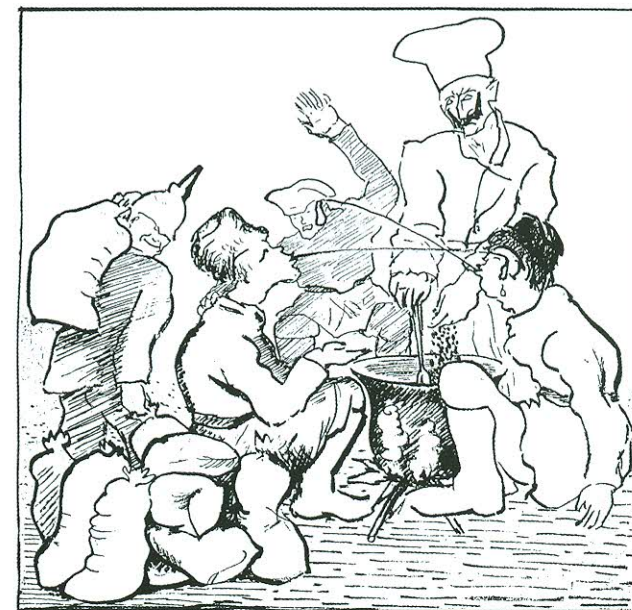
komentované prohlídky s kurátorem výstavy
Tomášem Winterem: 18. 10. 2016 a 3. 1. 2017

přednáška *Vraždy karikaturou a moderní umění*
Tomáš Winter: 8. 11. 2016

- 1 Venouš Dolejš (Josef Skružný): Karikatura sochy Otto Gutfreunda *Úzkost* | 1912
Caricature of the Sculpture *Anxiety* by Otto Gutfreund | 1912
- 2 Dr. Desiderius (Hugo Boettinger): návrh kubistické lokomotivy | 1919
Design for a Cubist locomotive | 1919
- 3 Emil Filla: Pruská polévka v Rusku | 1918
Prussian Soup in Russia | 1918
- 4 Adolf Hoffmeister: Malíř a spisovatel Josef Čapek | 1934, PNP
Painter and Writer Josef Čapek | 1934, PNP

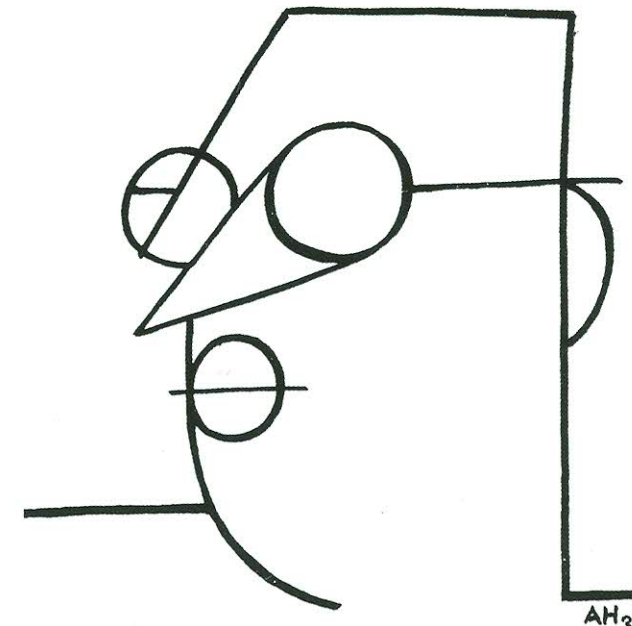

→ 1

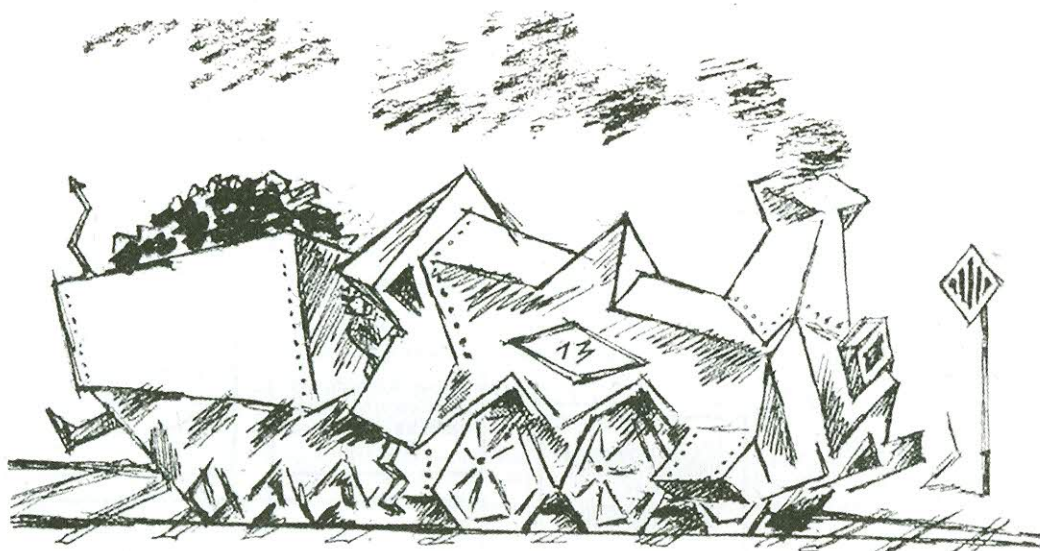
→ 3

→ 2

→ 4

TAHÁK K LEKCI Z KARIKATURY KUBISMU

←
Dr. Desiderius
(Hugo Boettinger):
Kubistická lokomotiva
Šibeničky II, 1919, č. 10

**„Tajemstvím karikatury
je samozřejmě
nadsázka.“**

Joseph Ferdinand Keppler

Výstava Lekce z karikatury – kubismus ukazuje, jak čeští humorističtí a satiričtí kreslíři reagovali na skutečná i fiktivní kubistická díla a jakým způsobem se moderní karikatura, jejíž podstata tkví v deformaci, výtvarné zkratce a autonomii výrazových prostředků, bezprostředně uplatňovala při hledání nových uměleckých forem. Neopomínají přitom ani karikaturní portréty členů Skupiny výtvarných umělců, ani satirické kresby a karikatury, které vytvářeli sami čeští kubisté.

Tomáš Winter, kurátor výstavy

Milí návštěvníci,

úvodní text přibližuje téma výstavy. Pojem karikatura vznikl z latinského *caricare*, což znamená přetížít nebo přehnat. Definice karikatury je mnoho. My jsme vybrali tuto:

„Karikatura je zkratkovitě zesměšňující nebo satiricky odsuzující výtvarné či literární zobrazení některých rysů osobnosti, lidských projevů nebo společensky závažné skutečnosti přehnutím jejich nápadných znaků; či nepodařená podoba nebo napodobenina, umělá zkreslenina.“

Nový akademický slovník cizích slov,
Praha 2005

Projděte si s naším „tahákem“ výstavu a pokud vás zobrazené osobnosti kubismu zaujaly, můžete se s nimi blíže seznámit prostřednictvím tabletů v expozici Český kubismus ve třetím patře.

Příjemný zážitek vám přeje
Vaše muzeum

←
**DEFINICE
KARIKATURY**

← ←
**ZNAMY MODERNÍ
KARIKATURY:**

DEFORMACE

**VÝTVARNÁ
ZKRATKA**

**AUTONOMIE
VÝRAZOVÝCH
PROSTŘEDKŮ**

→
TÉMATA
KARIKATURY:

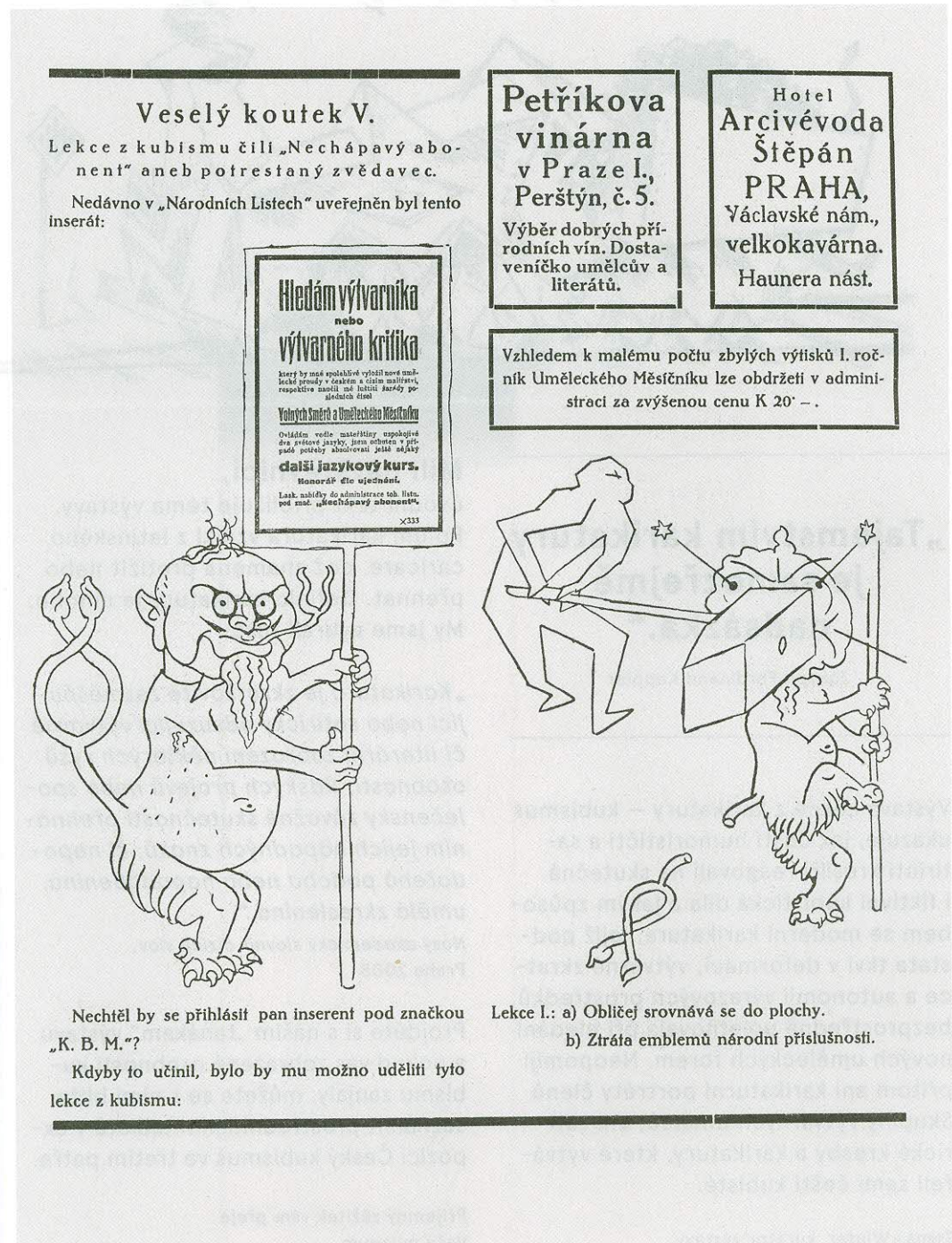
MODERNÍ
VÝTVARNÉ SMĚRY
(ZDE KUBISMUS)

V roce 1913 nakreslil Zdeněk Kratochvíl karikaturu Lekce z kubismu. Vznikla pro *Umělecký měsíčník*, časopis Skupiny výtvarných umělců, která měla hlavní podíl na rozvoji kubismu v Čechách.

Kresba parodovala nejen přístup konzervativní kritiky k tomuto

směru, radikálně měnícímu zobrazení skutečnosti, ale i kubismus samý. Tyto dva momenty se ve spojitosti kubismu s karikaturou objevují častěji.

Tomáš Winter

Veselý koutek V.

Lekce z kubismu čili „Nechápavý abonent“ aneb potrestaný zvědavec.

Nedávno v „Národních Listech“ uveřejněn byl tento inserát:

Hledám výtvarníka
nebo
výtvarného kritika

Člověk by měl společně vytvořit nově umělecké směry v českém a cizím malířství, respektive malířství národního a světového díla.

Umělecký Měsíčník a Umělecká Skupina

Ovládnout výtvarný svět, spolupracovat s uměleckými kruhy, být ochoten v případě potřeby absolvovat jakékoliv příslušnosti.

další jazykový kurs.

Honorář dle ujednání.
Lask. nabídky do administrace tob. listů.
pod znač. „Nechápavý abonent“.

X333

**Petříkova
vinárna
v Praze I.,
Perštýn, č. 5.**

Výběr dobrých přírodních vín. Dostaveníčko umělcův a literátů.

Hotel
Arcivévoda
Štěpán
PRAHA,
Václavské nám.,
velkokavárna.
Haunera nást.

Vzhledem k malému počtu zbylých výtisků I. ročníku Uměleckého Měsíčníku lze obdržeti v administraci za zvýšenou cenu K 20,-.

→
Nechtěl by se přihlásit pan inzerent pod značkou „K. B. M.“? Kdyby to učinil, bylo by mu možno udělit tyto lekce z kubismu:

Lekce I.:
a) Obličej srovná se do plochy
b) Ztráta emblémů národní příslušnosti

*
Karel Boromejský Mádl
(1859–1932)
český historik
a kritik umění

Nechtěl by se přihlásit pan inzerent pod značkou „K. B. M.“?

Kdyby to učinil, bylo by mu možno udělit tyto lekce z kubismu:

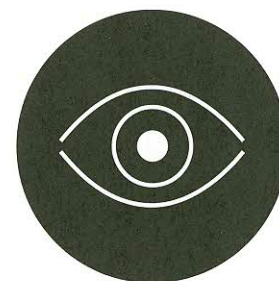
Lekce I.: a) Obličej srovnává se do plochy.
b) Ztráta emblémů národní příslušnosti.

Zdeněk Kratochvíl:
Veselý koutek V.
Lekce z kubismu čili „Nechápavý abonent“
aneb potrestaný zvěděvec

Nedávno v Národních listech uveřejněn byl tento inserát:

„Hledám výtvarníka nebo výtvarného kritika, který by mně spolehlivě vyložil nové umělecké proudy v českém a cizím malířství, respektive naučil mě luštit šarady posledních čísel *Volných Směrů* a *Uměleckého měsíčníku*.“

Nezapomeňte se zastavit u projekce karikatur Zdeňka Kratochvíla z rubriky Veselý koutek, které vycházely v časopise *Umělecký měsíčník* v letech 1912–1914

Stavební a nábytkové
truhlářství, strojní vý-
roba dveří a oken
**VÁCLAV
HANUŠ**
PRAHA II., Marian-
ská ul. č. 4 proti »Ná-
rodním Listům«
nabízí práce všeho druhu
do oboru toho spadající ve
vkusném, důkladném a lev-
ném provedení.

Umělý kámen

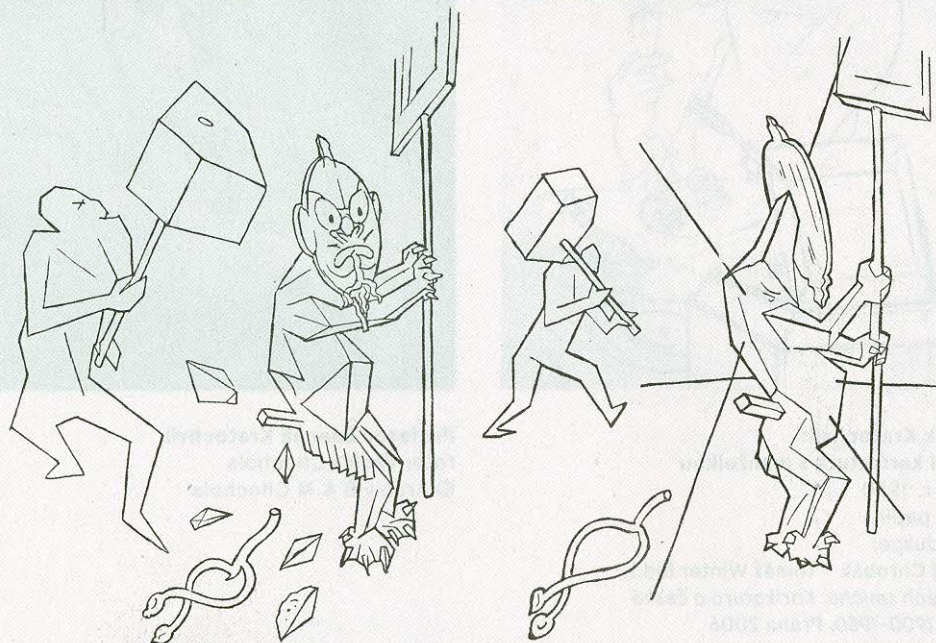
pro celé fačady i detaily těchže, práce sochařské a
štukatéřské provádí umělecko - průmyslové atelier

**Jindřicha Čapka, Praha I.,
Veleslavínova 95 – Telefon 5017.**

Vzorky umělých kamenů stále k volnému prohléd-
nutí. Práce figurální prov. ak. sochař M. Kocourek.

Práce
malířské
provádí
**FRANTIŠEK
ZATOČIL,**
malíř,
Praha-Kr. Vinohrady,
Kollárova ulice č. 15.

Neuzavírejte žádného pojištění, aniž byste požádali o rozpočet „Pojišťovací kancelář Karel Gutfreund, ve Dvoře Králové n. L.“

Lekce II.: a) Přitěsání též ostatních údů do jehlace a pyramidy.
b) deformace vnitřní prapodstaty.

Lekce III.: Natáčení dle nejrůznějších os a organizace malířských kubusů dle volených směrů.

Lekce IV., morální: Nehledíme ani tak na honorář jako na dobré zacházení.

- ←
Lekce II.
a) přitěsání též ostatních údů do jehlace a pyramidy.
b) Deformace vnitřní prapodstaty.

Lekce III.
Natáčení dle nejrůznějších os a organizace malířských kubusů dle zvolených směrů.

Lekce IV., morální:
Nehledíme ani tak na honorář jako na dobré zacházení.

Umělecký měsíčník II,
1913

→
TÉMATÁ
KARIKATURY:
AUTOPORTRÉTY

Zdeněk Kratochvíl:
Vlastní karikatura
 (Na výstavě Skupiny
 výtvarných umělců)
 1914
 pero, tuš, karton
 Reprodukce:
 Ondřej Chrobák – Tomáš
 Winter (ed.), *V okovech smíchu.*
Karikatura a české umění
 1900–1950, Praha 2006.

→
Zdeněk Kratochvíl
 (1883–1961)
 malíř, grafik
 a karikaturista

Studoval na Akademii
 výtvarných umění v Praze
 a v Mnichově, v roce
 1929 byl jmenován
 profesorem pražské
 Umělecko-průmyslové
 školy. Jako karikaturista
 spolupracoval s časopisy
Šibeničky, *Kopřivy*,
Kmen a publikoval také
 v *Lidových novinách*.
 Ilustroval mnoho knih,
 převážně humoristických,
 a vydal několik studií
 o malířích 19. a 20. století.

Zdeněk Kratochvíl:
Vlastní karikatura s manželkou
 kolem r. 1930
 tužka, papír
 Reprodukce:
 Ondřej Chrobák – Tomáš Winter (ed.),
V okovech smíchu. Karikatura a české
umění 1900–1950, Praha 2006

Profesor Zdeněk Kratochvíl
 foto: Václav Chochola
 © Archiv B & M Chochola

„Teď přestává ale už všechno.
 Pokud jsem maloval vážně, dělali na mne vtipy,
 a jen začnu dělat vtipy, běrou mne vážně.“

NAKRESLETE SVOJI JEDNODUCHOU KARIKATURU

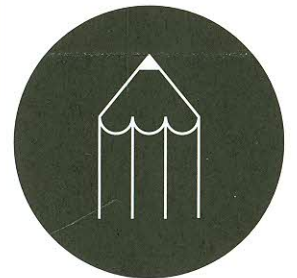
Posad'te se ke stolečku a důkladně se prohlédněte v zrcadle.

- Všimněte si hlavních rysů, jako jsou tvar hlavy, nosu, rtů, očí, obočí a vlasů, a jejich vzájemného postavení.
- Ujasněte si, jaký rys je pro vás nejtypičtější a při kresbě ho ještě zdůrazněte.
- Dejte ale pozor: karikatura sice deformuje a přehání, ale přitom zachovává podobu portrétovaného.
- Naše doporučení k technice kresby: karikatura se vyznačuje jednoduchostí, čím méně čar, tím lépe – kreslete pouze lineárně bez stínování.
- Přikreslete ještě nějaký předmět, který charakterizuje činnost, kterou rádi děláte a která je pro vás typická.

Pokud nechcete kreslit na výstavě, zkuste to doma.
Tak co, poznáváte se?

Reprodukce kresby
A. Hoffmeistera:
www.encyklopedie.brna.cz

→

**TÉMATA
KARIKATURY:**

VÝTVARNÁ DÍLA

**PORTRÉTY
VÝZNAMNÝCH
OSOBNOSTÍ**

**SPOLEČENSKÉ
A POLITICKÉ
UDÁLOSTI**

Otto Gutfreund: Úzkost | 1911–1912
sádra (novodobá kopie)
Národní galerie v Praze

**Venouš Dolejš (Josef Skružný):
Karikatura sochy Otto Gutfreunda Úzkost**
„Uprostřed svatyně stojí socha Úzkost, v níž autor předvádí osobu nedaleké budoucnosti, hubenou od hladu, následkem chudoby, která úzkostlivě hledí, jak bude dál, jestli dobytek neklesne v ceně.“
Humoristické listy LV, 1912, č. 5

**Najděte v expozici Český
kubismus karikované dílo
Úzkost Otto Gutfreunda
a porovnejte originál
s karikaturou.**

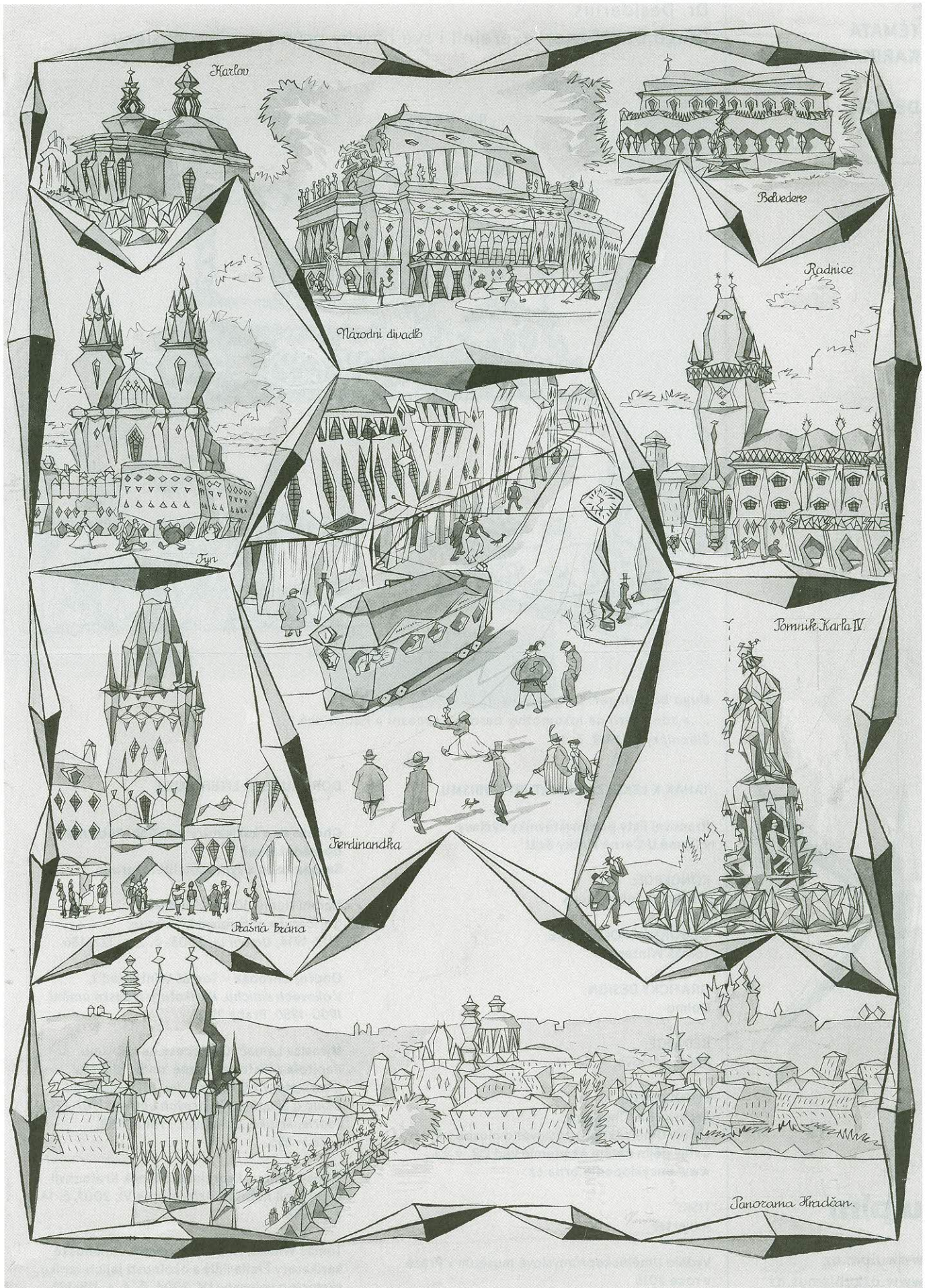
→

**TÉMATA
KARIKATURY:**

ARCHITEKTURA

**Jak se můžete přesvědčit
na protější straně,
karikaturistům neunikla
ani architektura:**

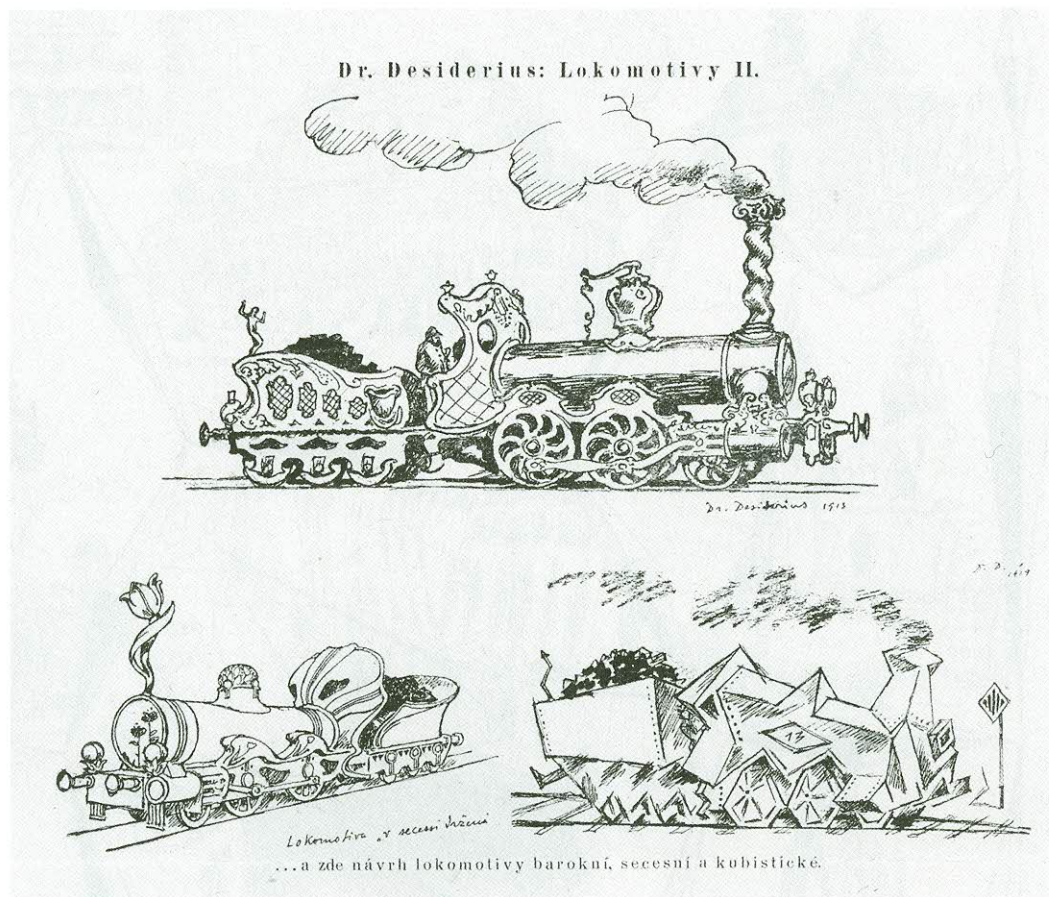
Karel Vavřina:
**Pohledy na Prahu, až budou kubisti opravovat
pražské památky | 1914**
Kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Karla
Velikého na Karlově, Národní divadlo, Belveder,
kostel Matky Boží před Týnem, Ferdinandova
(dnes Národní) třída, Staroměstská radnice,
Prašná brána, pomník Karla IV., panorama
Hradčan
tuš, karton
Památník národního písemnictví, Praha

→
TÉMATA
KARIKATURY:

DESIGN

Dr. Desiderius
(Hugo Boettinger) zveřejnil i své návrhy průmyslového designu:

Hugo Boettinger: Lokomotivy II.
„...a zde návrh na lokomotivy barokní, secesní a kubistické.“
Šibeničky II, 1919, č. 10

TAHÁK K LEKCI Z KARIKATURY KUBISMU

Pracovní listy pro návštěvníky výstavy
v Domě U Černé Matky Boží

KONCEPCE:
Vladimíra Sehnalíková

ODBORNÁ SPOLUPRÁCE:
Tomáš Winter

GRAFICKÝ DESIGN:
Colmo

REDAKCE:
Alena Bártová

FOTOGRAFIE:
Archív B&M Chochoła,
archív Uměleckoprůmyslového musea v Praze,
Ústav dějin umění Akademie věd ČR, v.v.i.,
www.encyklopedie.brna.cz

TISK:
Adverter

Vydalo Uměleckoprůmyslové museum v Praze
v roce 2016

DOPORUČENÁ LITERATURA

Chcete se o karikatuře v období kubismu
dozvědět více?

Seznamte se s vybranou literaturou:

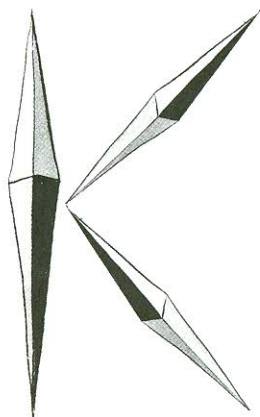
Naomi Hume, Violent Humour:
Caricature of Cubism in Prague,
1912–1914, *Umění LI, 2003, č. 2, s. 122–136.*

Ondřej Chrobák – Tomáš Winter (ed.),
*V okovech smíchu. Karikatura a české umění
1900–1950, Praha 2006.*

Miroslav Lamač, Od secese ke kubismu.
Kapitola z historie krásné knihy, plakátu
a karikatury v Čechách, in: Jiří Padrt (ed.),
*Osmá a Skupina výtvarných umělců 1907–1917.
Teorie, kritika, polemika, Praha 1988,
s. 283–356.*

Tomáš Winter, Exorcisté: Zdeněk Kratochvíl
a Bohumil Kubišta, *Arteterapie VI, 2007, č. 14,
s. 43–48.*

Tomáš Winter, Nepřítel v bahně. Holandské
karikatury Emila Filly a okolnosti jejich vzniku,
Historie a vojenství LV, 2006, č. 4, s. 118–123.

u(p)m

www.upm.cz
www.cz-kubismus.cz